

ETHIEK IN DE CHOCOLADEKETEN

Credit : Fairtrade Africa

In september 2001 tekenen enkele grote namen uit de internationale chocolade-industrie (waaronder Nestlé en Barry Callebaut) het Harkin-Engel-protocol. Hiermee engageren ze zich om de strijd aan te binden met de ergste vormen van kinderarbeid in de teelt en verwerking van cacaobonen.

Tien jaar later, in maart 2011, publiceert de Universiteit van Tulane een streng rapport in opdracht van de Amerikaanse regering om de evolutie van dit engagement te evalueren en te documenteren. De conclusie is dat geen enkele van de doelstellingen die door dit protocol zijn vooropgesteld volledig worden ingevuld.

Miljoenen levens op het spel

De chocolade-industrie wekt veel belangstelling. De beslissingen die genomen worden door de belangrijkste spelers uit de sector hebben ingrijpende gevolgen voor de 40 miljoen mensen die afhankelijk zijn van deze productie in West-Afrika en Latijns-Amerika. Momenteel ziet de situatie van de cacaoteelt er echter allesbehalve rooskleurig uit. Ngo's die waken over het in acht nemen van de meest elementaire humanitaire, sociale en milieugebonden regels in die landen klagen de vele wanpraktijken aan.

De diagnose is inderdaad pijnlijk, onder andere op het gebied van werkomstandigheden en impact op de natuurlijke rijkdommen, maar **het is vooral op het vlak van kinderarbeid dat het verslag hard is**. Enquêtes uitgevoerd tussen 2009 en 2011 toonden aan dat meer dan 250.000 kinderen gebruikt en uitgebuit worden op de cacaoplantages in West-Afrika (voornamelijk in Ivoorkust). 15.000 andere kinderen tussen 9 en 16 jaar zijn het slachtoffer van smokkel en worden ingezet als slaven op de Afrikaanse cacao-, koffie- en katoenplantages¹.

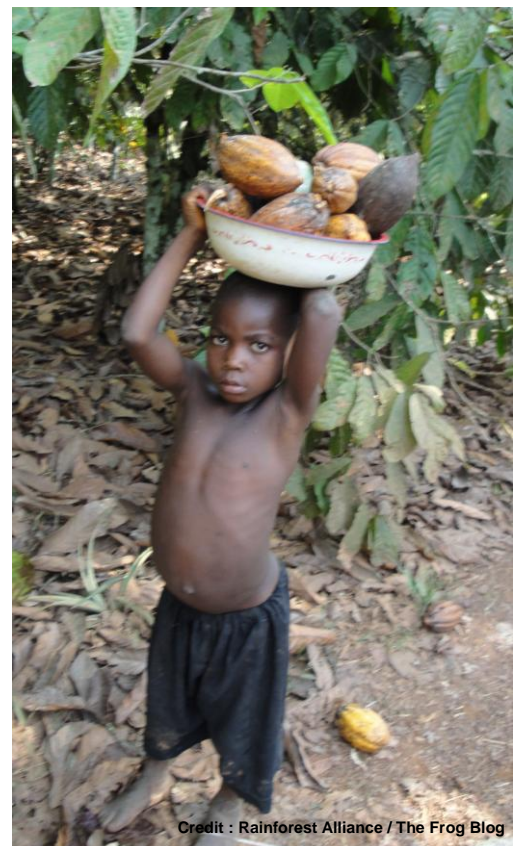
Oxfam-Wereldwinkels heeft het onderwerp aangekaart. Voor deze Belgische ngo **gaat het duidelijk om een structureel probleem**: "Het ontoereikend inkomen van de producenten dwingt hen om goedkope arbeidskracht te zoeken en werkt zowel kinderhandel als onaanvaardbare werkomstandigheden op de ontginningen in de hand."²

Een complexe keten

Van de cacaofoon tot onze lievelingschocoladereep: er wordt een hobbelig parcours afgelegd in de complexe globale structuur waar vele actoren aan te pas komen. Wie doet wat? Op welk moment? En welke problemen stellen zich bij welke schakel van de keten?

Een versplinterde productie

Bijna 90 % van de wereldproductie komt van heel kleine ontginningen (gemiddeld 2 tot 5 hectare).

Credit : Rainforest Alliance / The Frog Blog

In de jaren 1990-2000 kende de sector een liberalisering met een opvallende terugtrekking van de staatsstructuren tot gevolg. Dit werd echter niet gecompenseerd door de opkomst van gestructureerde boerenorganisaties.

De producenten zijn geïsoleerd en bijgevolg niet op de hoogte van de prijsevoluties. Ze vormen een gemakkelijke prooi voor tussenpersonen die hun productie opkopen onder de marktprijs. De versnippering van de productie is één van de voornaamste obstakels om algemene oplossingen uit te werken.

¹ Bronnen: Alter Eco, World Cocoa Foundation. Cocoa market update Mei 2010 - Fairtrade foundation. Fair trade and cocoa Augustus 2011 - Tropical commodity coalition - Cocoa barometer 2010 - sweetness follows 2nd edition. TCC Augustus 2009 - Internationale Arbeidsconferentie, Internationale Arbeidsorganisatie - Verklaring van Bern.

² Bron: Interview van Marieke Poissonnier, beleidsmedewerker grondstoffen bij Oxfam-Wereldwinkels, door IZICOM op 26 september 2011

Credit : The Gates Foundation

De harde wetten van de markt

Cacao is het derde meest uitgewisselde voedingsmiddel in de wereld (na koffie en suiker). Het genereert een jaaromzet van ongeveer 80 miljard dollar³.

De voornaamste productielanden liggen in West-Afrika: Ivoorkust (33 %), Ghana (21 %), Nigeria (7 %) en Kameroen (6 %).

Sinds meer dan twee jaar kennen de marktcoersen een stijgende tendens. De boeren kunnen echter niet profiteren van deze stijgingen en zien hun inkomsten eerder stagneren op ongeveer 1 dollar per dag en per persoon, voor een gezin van 6 tot 7 leden dat enkel en alleen van deze productie afhangt⁴.

Een uitermate sterke concentratie

De productieketen, vertrekkende bij de boer die de bonen uit de bomen plukt en daaruit de cacaozaden haalt tot uw favoriete supermarkt, bestaat uit talrijke fases.

Op dit moment is het verwerkings-, productie- en commercialiseringsproces in handen van een handvol chocoladebedrijven dat bijna de hele keten controleert.

Drie multinationals (Cargill, ADM en Barry Callebaut) verwerken de gedroogde bonen tot cacaoboter, -pasta of -poeder. Zij alleen beslaan 40 % van de wereldproductie (wat neerkomt op ongeveer 1,5 miljoen ton per jaar)⁵.

De productie van industriële couverturechocolade wordt dan weer gedomineerd door wereldleider Barry Callebaut, ADM (Archer Daniels Midland Company) en Blommer die samen bijna 70 % van de markt uitmaken⁶.

Vijf bedrijven (Mars, Nestlé, Hershey, Kraft/Cadbury en Ferrero) centraliseren tenslotte bijna 60 % van de chocoladeverkoop⁷.

Deze multinationals zouden meer middelen moeten investeren om de plaatselijke armoede bij de Afrikaanse cacaoboeren te verminderen, bijvoorbeeld door hen te

stimuleren om zich te structureren of door deze boerenorganisaties aan te moedigen zich activiteiten met een sterke toegevoegde waarde (zoals de eerste fases van de verwerking van de cacaobonen) toe te eigenen. De studie van de cijfergegevens is inderdaad duidelijk op dat punt: **sinds de jaren 1970 blijven de inkomsten van de producenten dalen terwijl de koersen en de winst van de multinationals uit de chocoladesector almaar stijgen**.

Het is een begin

Ngo's zetten zich nu al bijna 10 jaar in om overheden, bedrijven en consumenten te alarmeren over de sociale en milieugebonden situatie van de Afrikaanse cacaoboeren.

Deze sensibiliseringsacties hebben geleid tot initiatieven die oplossingen willen bieden aan de vele problemen die deze productieketens kennen. Of het nu over coöperaties gaat of over één enkel bedrijf, deze programma's tonen elk heel verschillende balansen.

Gemengde resultaten voor de collectieve projecten

Het rapport van de Universiteit van Tulane benadrukt de zwakke resultaten van het Harkin-Engel-protocol en het feit dat de ondertekenende bedrijven geen enkele van de zes doelstellingen van het protocol op voldoende wijze hebben behaald.

Het programma heeft dan wel een bijdrage geleverd om de publieke opinie te sensibiliseren en heeft geleid tot de oprichting van het International Cocoa Initiative, maar de belangrijkste engagementen die de ondertekenende multinationals aangingen, werden niet opgevolgd. Dit geldt in het bijzonder voor de financiële mobilisatie en de toepassing van de standaarden van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) in de cacaosector in Ivoorkust en Ghana.

³ Bron: Fairtrade Max Havelaar France, "Le goût amer du Chocolat" - www.maxhavelaarfrance.com/spip.php?rubrique349

⁴ Bron: Idem

⁵ Bron: Oxfam, "Towards a sustainable cocoa chain : Power and possibilities within the cocoa and chocolate sector", 2009

⁶ Bron: Agritrade, Rapport cadre : cacao, mei 2008 en www.unctad.org/infocomm

⁷ Bron: Oxfam, "Towards a sustainable cocoa chain : Power and possibilities within the cocoa and chocolate sector", 2009

De initiatieven om een voortdurende kwaliteitsproductie te garanderen, hebben dan wel geleid tot meer significante resultaten. In 2000 werd de World Cocoa Foundation opgericht door de chocolade-industrie om de dalende productietrends tegen te gaan. Zij zetten steunprogramma's op voor de cacao-boeren om tot een duurzame cacao-productie te komen, via promotieacties van de meest efficiënte en rendabele teeltpraktijken, steunacties voor de samenstelling van producentencoöperaties en verenigingen, aanmoedigingsacties voor agrodiversiteit en ontwikkelingsacties van onderwijs- en onderzoeksprogramma's⁸. Dit instrument kreeg de volle steun van de Bill en Melinda Gates Foundation. Volgens haar vertegenwoordigers konden een deel van de 420.000 telers die er de laatste 10 jaar van genoten hun inkomsten op die manier verhogen⁹.

ONDERNEMINGSPLANNEN

Naast deze collectieve projecten, opgezet door de beroepssector, zijn enkele van de grootste merken van de chocolade-industrie zelf begonnen met sociale en economische steunprogramma's voor de kleine producenten.

Zo heeft de Amerikaanse onderneming Mars zich in 2009 geëngageerd om tegen 2020 enkel te kopen bij leveranciers die duurzaam gecertificeerd zijn door Rainforest Alliance en UTZ Certified. Zij investeerden miljoenen dollars per jaar om de overgang naar een duurzame productie die het milieu en de gemeenschappen respecteert, te ondersteunen.

Het bedrijf Cadbury verklaarde datzelfde jaar zijn intentie om meer dan 53 miljoen euro te investeren zodat zijn bekende chocoladerepen Dairy Milk het fairtradekeurmerk van Fairtrade International kunnen behalen.

Nestlé lanceerde op zijn beurt in 2009 zijn "Cacaoplan" voor een budget van 110 miljoen Zwitserse frank over 10 jaar. De ambitie is nieuwe stekken te leveren aan de boeren en hen op te leiden in de moderne technieken van de cacao-teelt.

De evaluaties van deze initiatieven tonen een stijgende tendens in geloofwaardigheid: de programma's opgezet door bedrijven in nauwe samenwerking met de instellingen voor fairtrade- en duurzame certificering worden wereldwijd als veel geloofwaardiger beschouwd dan deze opgezet door die multinationals zelf. Guido Palazzo, professor bedrijfsethiek aan de Universiteit van Lausanne, is de auteur van een opmerkelijke studie over de evaluatie van de sociale en

Credit : Tearfund.org

milieugebonden prestaties van de bedrijven in de koffie-, cacao-, informatica- en farmaceutische sector. Hij benadrukt dit volgens hem fundamentele verschil.

Hij staaft zijn redenering met het feit dat het **"Cacaoplan"** van Nestlé **"geen externe certificering voorziet noch een toepassing van externe standaarden in de groep"** en dat het lijkt *"op een lange lijst van projecten met een moeilijk te meten sociale en milieu-impact"* vooral wat betreft *"de harde werkomstandigheden op de cacao-boerderijen"*.¹⁰ **Het Marsproject daarentegen wordt als voorbeeld beschouwd van een transparant en ambitieus initiatief**, geschikt om "een fundamentele verandering van de chocolade-industrie met zich mee te brengen door de andere grote bedrijven te verplichten om ook betekenisvolle maatregelen te nemen voor een duurzame cacao-bevoorrading."¹¹

"Dankzij de fairtradepremie heeft de coöperatie een gezondheidscentrum, een ziekteverzekering, onderwijs voor kinderen, alfabetiseringscursussen voor volwassenen en aidspreventie in het leven geroepen. Bovendien draagt de coöperatie bij tot de vernieuwing van de boomgaarden, introduceert ze duurzame teelttechnieken en neemt ze het transport en de opslag in het entrepot voor haar rekening. Soms kan ze de verkoop op voorhand financieren. Bijna alle kinderen gaan naar school en als ze toch nog deeltijds werken in de boomgaarden van hun ouders doen ze geen gevaarlijk werk meer."

Fulbert Dago, Directeur van Kavokiva

Een coöperatie van cacao-telers uit Ivoorkust, partner van Oxfam-Wereldwinkels

⁸ Bron: "Cacao, hefboom voor duurzame ontwikkeling", een brochure van het Trade for Development Centre van BTC, gepubliceerd in februari 2011 en beschikbaar op www.befair.be

⁹ Volgens Geert Waalkens, vertegenwoordiger van de World Cocoa Foundation in Europa, geciteerd in "Cacao, hefboom voor duurzame ontwikkeling", een brochure van het Trade for Development Centre van BTC, gepubliceerd in februari 2001 en beschikbaar op www.befair.be

¹⁰ Bron: Novethic, "Le plan cacao de Nestlé sur la sellette" - online gezet op 19 september 2011 - www.novethic.fr

¹¹ Bron: Idem

België aan de beurt

Sinds 2009 hebben de actoren van de Nederlandse chocoladesector zich geëngageerd in een gemeenschappelijk programma: tegen 2025 moet alle chocolade die in het land geconsumeerd wordt gefabriceerd zijn op basis van duurzame cacao.

België is beroemd omwille van zijn chocolade. Overal ter wereld staat ons land symbool voor deze smeltende of knapperige lekkernij. Als we niet willen dat onze nationale trots een bittere nasmaak behoudt, is het tijd om ons te engageren om waardige levensomstandigheden te garanderen aan de miljoenen cacao producerende mannen, vrouwen en kinderen.

Dit is het idee achter het initiatief van Oxfam-Wereldwinkels en Transparency International. Zij organiseerden op 12 oktober 2011 een eerste ontmoeting met alle stakeholders (chocoladeproducenten, ngo's, bonden, enz.) met de steun van het Trade for Development Centre van BTC (het Belgisch ontwikkelingsagentschap) en van Kauri (Belgisch netwerk voor corporate social responsibility). Deze bijeenkomst "Ethiek en transparantie in de chocoladesector in België" had als doel de fundamenten te leggen voor een gemeenschappelijk project.

Eerlijke en duurzame certificering: geloofwaardige middelen

De systemen van eerlijke en duurzame certificeringen bieden een relevant antwoord op de problemen in de productieketen.

Traceerbaarheid van de afkomst van het product tot in de plantage, transparantie van de externe evaluatie-instrumenten, steun aan de producenten, gegarandeerde aankoopprijs... in al deze criteria onderscheiden de gecertificeerde merken zich duidelijk van de andere. Zo verzekerde een rapport van de Universiteit van Tulane in 2010 bijvoorbeeld dat de gecertificeerde producten geloofwaardige garanties bieden wat betreft de naleving van de internationale verdragen inzake de kinderrechten (ILO-verdrag 182).

De systemen van eerlijke en duurzame certificeringen bieden inderdaad een antwoord op de problemen die alle partijen hebben aangehaald. Ze ondersteunen de organisatie van gestructureerde en democratische (en dus legitieme) gemeenschappen, ze bevorderen de toeïgening door deze ketens van agro-ecologische technieken en ze verzekeren correcte en stabiele inkomens. Dankzij de begeleiding die ze genoten, kunnen de cacao telers op termijn duurzame en kwaliteitsvolle voorraden garanderen voor producten met keurmerken, die door de consumenten gewaardeerd worden.

Dit alles in een sfeer van openheid en respect voor de rol en de standpunten van iedereen. De cacao boerenorganisaties met gecertificeerde productie genieten werkomstandigheden en inkomsten waarmee ze zich kunnen ontwikkelen en hun leden echte toekomst- en groeiperspectieven kunnen bieden.

Het gaat hier echter over minder dan 2 % van het totaal. **Onze chocolade zal een wrange bijmaak krijgen als wij niets ondernemen.** Tientallen duizenden kinderen worden uitgebuit, geslagen en opgesloten. **Chocoladefabrikanten, leveranciers, verenigingen, overheden en consumenten, allen samen kunnen we een unieke smaak aan onze chocolade verlenen: die van de zoete rechtvaardigheid.**

Meer weten:

Cacao - hefboom voor duurzame ontwikkeling, een brochure van het Trade for Development Centre van BTC, gratis te downloaden op www.befair.be, onder de rubriek "publicaties".

Gourmet Gardens en Cépicafé, twee projecten gefinancierd door het Trade for Development Centre van BTC. Download de projectfiches op www.befair.be, onder de rubriek "publicaties".

Gedeelde bewustwording

Hierdoor werd duidelijk dat de percepties van de verschillende categorieën van actoren verschillen. Volgens ngo's en certificeringagentschappen (Rainforest Alliance, Fairtrade, enz.) ligt het grootste probleem bij de te lage inkomsten van de producenten. De bedrijven leggen de verantwoordelijkheid echter bij de geopolitieke instabiliteit van deze regio's (in het bijzonder van Ivoorkust) en bij de tekortkomingen van de nationale overheden.

Op vele vlakken lopen de analyses van chocolade-fabrikanten, industriëlen, overheden en humanitaire organisaties echter gelijk.

Dat geldt vooral voor de slechte organisatie van de productieketens en voor de erbarmelijke milieutoestand van de plantages die door alle partijen als grootste boosdoeners worden bestempeld.

Daarnaast zijn de verschillende operatoren zich bewust van de noodzaak aan een gecoördineerd en multidimensioneel antwoord.

Credit : Kennet Hafgaard